

"שאל ילדים ובוגרים לקויי למידה והם יספרו לך - זה החיים, לא פחות"

ככל שד"ר עמלה עינת חוקרת יותר את ליקויי הלמידה השונים - בקרב ילדים, מורים, הורים, משפחות ואסירים - היא מגלה שהנזק הנפשי שלהם עמוק, מקיף ומתוחכם יותר. האתגר העליון הוא לדבריה "לטפל בליקוי עצמו ולא לתת לו להשתלט על מכלול האישיות"

יורם הרפז

ד"ר עמלה עינת (72) עסוקה בליקויי למידה במשך שנים רבות ובוחרת את ההיבטים שלהם בספרים רבים השייכים לסוגות שונות - מחקרים אקדמיים, מבוואות להדיוטות, ספרי לימוד וספרי בריון לילדים, לנוער ולמבוגרים. בזמן השיחה אתה בדירתה הצנועה בתל אביב מתקשרים אליה שוב ושוב אנשים עם ליקויי למידה ומבקשים עצה ותמיכה. גבר שמנסה להתחיל את חייו מחדש באוסטרליה מתקשר משם ומספר שקשה - הליקוי רודף אותו עד ליבשת הרחוקה. מה מניע אותך לעסוק באופן עקבי ונמרץ כל כך בנושא הזה?

אני מוקסמת מהפעד הניתן לגישור בין הצלחה לכישלון, בין חיים מאושרים לחיים אומללים. אתה לוקח ילד עם דימוי עצמי בגובה דשא ומוציא ממנו פרח; והפעד בין שתי האפשרויות האלה ניתן לגישור. מדובר בתשומת לב ובטיפול נכון ואתה מציל חיים. **מציל חיים?**

לפני זמן קצר היו אצלי בפגישת ייעוץ אמן עם ילד בן שבע. האם ניסתה לקבוע אתי מפגש נוסף ביום כלשהו בשבוע הבא ואני אמרתי שאיני יכולה כי יש לי תור לרופא שיניים. הילד הקשיב נרגש, הסתכל לי ישר לעיניים ואמר: "אצלך זה שיניים אבל אצלי זה החיים". שאל ילדים ובוגרים לקויי למידה והם יספרו לך - זה החיים, לא פחות.

אני מסתכל על שפע היצירה המילולית שלך וברור שאת לא דיסלקטית ולא דיסגרפית. אם ספרות טובה נכתבת מתוך

פצע, כמו שאומר עמוס עוז, אולי ספרות מחקרית ובדיונית טובה על ליקויי למידה נכתבת מתוך ליקוי למידה... או ליקוי אחר? אם אתה מתעקש או ייתכן שהיא נובעת מצלקת כלשהי. לפני שנים פרסמתי רומן בשם "מרתון", שעסק באימוץ. הרמות המרכזית בו היא אישה צעירה בשם מיקי. במהלך מפגש קבוצתי עם פונים לאימוץ היא חושפת את ירכה ומצביעה על צלקת עמוקה. גרמה לה סבל ובושה בילדותה ובנעוריה. כמה שבועות לאחר פרסום הספר, התקשרה אליי אישה אחת וביקשה פגישה. הנחתי כי מדובר באם שילדה סובל מליקוי למידה. האישה הגיעה בזמן והתייצבה בפתח דלתי תוך כדי שהיא מתבוננת ברגליי החשופות מבעד לחצאית הקיצית שלבשתי. כאשר הזמנתי אותה להיכנס היא אמרה: "כבר אין צורך". לתמיחתי היא ענתה שהיא מיקי מהרומן שלי, והיא הייתה בטוחה שגם לי יש צלקת כזאת, כי אחרת לא הייתי יכולה להבין אותה טוב כל כך. באותה שנייה חטפתי התקף של אסתמה - מחלת ילדות שכבר מזמן, כך חשבתי, התגברתי עליה. לאחר שעות, כשהתאוששתי, הבנתי שזו הצלקת שמתוכה אני נרפאת להזדהות עם כאב ולא לוותר לו, להפיק את המרב מכל אחד ואחת למרות הצלקת.

... ויש גם אופק אידאולוגי. ליקויי הלמידה הם הפרולטריון שענתה מנסה לשחרר - מהליקוי שלהם ומההשלכות ההרסניות שלו. היא נולדה ב-1939 להורים חלוצי העלייה השנייה שגרו ופעלו בפתח תקווה ואחר כך

עמלה עינת, נשאבה כולה לתחום של ליקויי למידה

בכפר סבא. "גדלתי באווירה אידאליסטית, ברוח של ציונות-סוציאליסטית - עברית שפה יחידה, התנ"ך כמיתוס אנושי מכונן, שוויון חברתי כאפשרות יחידה. מתוך כך נגזר שמי המיוחד, עמלה, שהטביע בי מילדות תחושה קלה של חריגות". בגיל שבע היא נשלחה למוסד פרטי בירושלים כדי שיטפלו באסתמה החריפה שלה. "שם התנסיתי בתחושת בדידות עמוקה, טראומטית". הוריה החזירו אותה, אף שהמחלה לא הרפתה, ולאחר שנים שלחו אותה שוב לירושלים ללמוד בתיכון "בית הכרם", "שבזכותו השתחררתי מהסבל הפיזי ומזיכרון הילדות הכואב".

לאחר שירות צבאי היא נישאה וילדה שלושה בנים. היא למדה פסיכולוגיה וספרות לתואר ראשון ושני, עברה תחנות שונות בקריירה המקצועית שלה עד שנשאבה כולה לתחום של ליקויי למידה. במשך כמה שנים היא טיפלה בהם בתחנה לטיפול בילד ובמשפחה שלייד סמינר הקיבוצים (ת.ל.ם), ובי-14 השנים האחרונות עבדה במרכז תמיכה לסטודנטים לקויי למידה שהקימה במכללת תל חי. אני מציע לה להתקדם בשיחה בעזרת

הספרים שפרסמה בסדרת "קו אדום" של הוצאת הקיבוץ המאוחד ולטפל דרכם בהיבטים השונים של ליקויי למידה.

פרק ראשון: זה לא הליקוי, זה מה שנלווה אליו

הספר הראשון שפרסמת בסדרה נקרא "מפתח לדלת נעולה: לפרוץ את מחסום הדיסלקסיה" (2000). מהי דיסלקסיה? מהו המקור שלה?

דיסלקסיה היא קושי ראשוני בקריאה. מקורה בעיקר גנטי, אבל ישנם גם מקורות סביבתיים, נדירים יותר, כמו פציעה או מחלה. איך שלא יהיה, מדובר בתסמונת נוירולוגית שאפשר לעקוב אחריה בכלים שונים, וכיום גם באמצעות צילומי הדמיה של המוח (fMRI). חשוב להדגיש שהדיסלקסיה מופיעה ברמות פגיעה שונות, והיא נפרשת על פני עקומה שבקוטב אחד שלה נמצאים מקרים קיצוניים ביותר ובקוטב

הנגדי מקרים קלים למדי. מהו מקרה קיצוני? מקרה שבו תלמיד אינו מסוגל לזכור את צורת האות או את הצליל הנלווה אליה. העברית מוקשה או מקלה את הקריאה על אנשים דיסלקטיים?

מבחינה צורנית העברית מוקשה מאוד על מי שיש לו בעיה כלשהי בקליטה או בזכירה של צורות דומות, משום שרוב האותיות בעברית הן וריאציה על צורה ריבועית. גם מבחינה פונולוגית יש קשיים בקליטה ובזכירה, הנובעים מדמיון צלילי בין עיצורים שונים. כך, אף שיש לנו רק 22 סימני דפוס, השפה שלנו אינה נוטה חסר לדיסלקטיים. **הסינים אומללים יותר.**

נכון. כאשר חייתי תקופה מסוימת בסניגפור, רציתי ללמוד סינית ופניתי למורה פרטי. הוא ניסה להקנות לי סינית בסיסית כדי שאוכל לקרוא עיתון - 6,000 סימנים בלבד... כאשר אמרתי לו שבעברית יש רק 22 סימנים, הוא אמר: "אז זאת לא שפה!".

אילו רמות קושי אחרות יכולות להופיע על עקומת הדיסלקסיה? ייתכן מצב שבו ילד מסוגל לזהות

אותיות, אך הפיענוח עולה לו במאמץ עצום ולכן כאשר הוא מגיע לסוף המשפט הוא אינו מסוגל לזכור את משמעות המילים או את הקשר ביניהן, כלומר הוא אינו מבין את מה שקרא.

תקלה נוירולוגית...

שיש לה השלכות על כל האישיות לאורך כל החיים.

תני דוגמה.

ישנן דוגמאות רבות. הנה אחת: היה לי סטודנט נאה שנחשב בעיני כול לרוץ ז'ואן בגלל הקצב המהיר שבו החליף חברות. גברים אחדים קינאו בו, אולם הוא נהג כך משום שחש שאחרי תקופה קצרה החברה התורנית שלו תגלה שהוא מתקשה בקריאה ובכתיבה. הוא לא הצליח להתמיד בקשר עם אישה בגלל הבושה.

אישיותו של אדם עם דיסלקסיה נבנית סביב סוד מביש.

כן, הוא שומר סוד, שומר מרחק, לא נותן שיכירו אותו. הוא מלך המניפולציות. הוא יודע מתי לנתק מגע, איך לתרץ התנהגות. הוא עסוק בהתחמקות ממלכודות, ממצבים מביכים, מבוסות.

למרות שלעיתים קרובות הוא מוצלח מכל הבחינות החשובות באמת; הוא מוכשר ומרשים אבל יש לו "באג" קטן.

"באג" קטן רק מבחינת הפגיעה הנוירולוגית עצמה, אך לא מבחינת ההשלכות שאחרים חושבים שזה "באג" קטן אך הוא "יודע" בתוך תוכו שזה "באג" גדול; שהוא אפס, שהוא רפוק בשכלו, שאחרים טועים בו. זכיוון שהוא מסתיר סוד "נורא", הוא לא מטפל בו.

או מטפל בו בדרכו שלו, שאינה מועילה ביותר. לא מזמן ביקרתי בבית ספר יסודי אחד כדי לשוחח עם תלמידים לקויי למידה. תלמיד אחד מתוק מכיתה ב' שמתקשה בקריאה ובמיקוד קשב הסביר לי: "תראי, הבנאדם יכול לעשות עם עצמו שלושה דילים: דיל חיובי – להיות תלמיד טוב; דיל שלילי – להיות תלמיד מפריע; ודיל ניטרלי – להיות תלמיד שלא עושה כלום. אני עשיתי עם עצמי את הדיל השלישי, אני לא עושה כלום". ברור שילד בן שבע שמתנסח כך הוא אינטליגנטי מאוד, אבל ה"דיל" שהוא עשה עם עצמו הרסני. הוא יכול להרוס את הדימוי העצמי שלו ולשבש את חייו כתלמיד ואת כל החיים החברתיים שלו.

מדוע ההשלכות של הדיסלקסיה

הרסניות כל כך? מדוע ילד מעמית על הליקוי שלו משמעות קשות כאלה?

כי כאשר כולם לומדים בהדרגה לכתוב ולקרוא בגן ובכיתות היסוד, הוא נכשל בזה שוב ושוב. המורה כותבת על הלוח "שלוש כיתה א'", הוא מנסה להעתיק וזה לא הולך לו. כולם סביבו מעתיקים בלי בעיות והוא לא מצליח. אז הוא מנסה להסביר לעצמו את הקושי. הוא ילד תמים. הוא לא יכול לומר לעצמו ש"זו בעיה נוירולוגית מקומית שאפשר להתגבר עליה באמצעים פסיכודיקטיים". הוא בטוח שמשוה יסודי פגום ביכולת הכללית שלו, ואת זה הוא חייב להסתיר מהחברים, מהמורים ומההורים שלו. איך הוא מסתיר את זה?

הוא יכול, למשל, לאמץ תפקיד של המפריען או הליצן של הכיתה או להפך – להתכנס בעצמו כמו שבלול. כך בעיה נקודתית הופכת לבעיה כללית. פעם יזמתי שיחה בין צייר דיסלקטי בעל שם עולמי לבין קבוצת סטודנטים לקויי למידה, כדי שהסטודנטים יבינו שאפשר להגיע לגדולות למרות הדיסלקסיה. בסוף השיחה הצעיר קלקל הכול ואמר בפרץ של יודי פתאומי שהוא מוכן לוותר על כל הישגיו האמנותיים עבור יכולת לכתוב ולקרוא כמו "אנשים נורמלים".

עד כדי כך?

כן, כי בחברה שלנו שליטה בקריאה וכתיבה היא קריטית. אם הליקוי שלך קשה, אתה אפילו לא יכול להיות פקיד פשוט, למרות שאתה מוכשר להרבה יותר; אתה לא מסוגל לקרוא מסמך. ובדרך חזרה מהעבודה הביתה, אתה לא מסוגל לקרוא שלט או תמרור. בטיסה לחו"ל אתה לא מסוגל למלא את הטופס שהדיילת מחלקת לפני הנחיתה, והור שיושב לידך מבחין בכך.

לדיסלקסיה יש קרובי משפחה.

בעיקר הדיסגרפיה, שמתאיינת בקושי טכני-עיצובי בכתיבה. הכתיבה רצופה שגיאות כתיב, והשגיאות אינן שיטתיות. יש קושי להתנסח בכתב וקשיים נוספים.

איזה ליקוי אכזרי יותר – דיסלקסיה או דיסגרפיה?

דיסלקסיה, כי כיום יש מחשב. כבר לא צריך "לצייר" את האותיות ביד. אפשר להקליר אותן.

אבל בבית הספר דורשים כתיבה ידנית. וזו שטות וזה עוול כי את הדיסגרפיה קל כיום לעקוף – גם מבחינה טכנית וגם מבחינה פסיכולוגית. אפשר לומר לילדים שזה מכשול טכני שאפשר להתגבר עליו באמצעות

המחשב, לומר להם: "בזה אתם לא טובים, אבל אתם טובים בדברים אחרים. בואו נתגבר על המכשלה הטכנית הזאת בעזרת המחשב, ונתרכז בכישורים המוצלחים שלכם". בדרך כזאת אפשר לבלום את תחושת הכישלון הספציפית ולא לתת לה לחבל בדימוי העצמי כולו.

אפשר לבודד את הליקוי, לא לתת לו לפתח גרורות.

זו אכן המטלה החינוכית הקריטית ביותר: לטפל בליקוי עצמו ולא לתת לו להשתלט על מכלול האישיות.

ויש ליקויי למידה נוספים.

המצע רחב למדי. ליקויים בולטים נוספים הם דיסקלקוליה – קושי בחשבון ברמת השליטה האוטומטית בארבע פעולות החשבון או ביכולת החשיבה המתמטית או שניהם. ויש ליקויים בתחום הקשב והריכוז שהתייבשו לאחרונה בקרמת הכמה התקשורתית. ליקויי הקשב והריכוז מקיפים מקרים של אי-שקט מוטורי ומקרים של מוסחות פנימית שאינה מתבטאת בתזויות גופניות. לפעמים ליקויי הלמידה המובהקים, כגון דיסלקסיה, דיסגרפיה ודיסקלקוליה, מופיעים יחד ואלהן מצטרפות בעיות קשב וריכוז. וכמוכן, לא קל להחליט מה הביצה ומה התרנגולת – איזה ליקוי הוא סיבה ואיזה ליקוי הוא תולדה. למשל, האם בעיית הקשב נובעת מבעיית הקריאה או להפך.

משרד החינוך אינו אטום לתלמידים לקויי למידה, והוא מספק להם מערך שלם של התאמות – הארכת זמן בבחינות, התעלמות משגיאות כתיב, מבחנים בעל פה ועוד. האם זו תגובה הולמת?

ודאי שלא. ראשית משום שצריך ליווי מתמשך ויום יומי ולא רק "התאמות". ושנית, כל ההתאמות האלה תלויות אבחונים הנערכים במכונים פרטיים, והם יקרים מאוד. לכן תלמידים משכבות סוציו-אקונומיות חלשות אינם זוכים לאבחונים, להתאמות ולסיכוי כלשהו להשתלב בלימודים.

מה המשרד יכול וצריך לעשות?

לשנות, למשל, באופן גורף את יחסו לחלק מההתאמות ולהפוך אותן לנגישות לכל התלמידים. אם, לדוגמה, המשרד היה מתיר תוספת זמן בחינה או מבחן בעל פה לכל התלמידים, שיעור ניכר מהפונים לאבחונים היה נעלם. במקרה כזה גם תלמידים שאינם לקויי למידה היו זוכים בהזדמנות לבטא את כישוריהם המיוחדים. מדובר אמנם בהשקעה תקציבית מסוימת, אבל בחישוב ארוך טווח היא אולי קטנה יותר מההשקעה במערך

ההתאמות הפועל כיום. ובכל מקרה, מהלך כזה הוא הוגן וחינוכי יותר.

פרק שני: הורים חסומים

תלמידים וסטודנטים עם דיסלקסיה דיברו אתך הרבה על הוריהם. אז פנית למחקר השני שלך ופרסמת את "הורים מול מחסום הדיסלקסיה" (2003). מה מצאת במחקר הזה?

הממצא הכללי הוא שהורים מרגישים חוסר אונים במפגש עם ילדם לקוי הלמידה, שהוא ילד נבון בדרך כלל אך תתי-משיג מבחינה לימודית. במקרה כזה הורים רבים נוטים להאשים את ילדם בעצלנות או לחשוב שטעו בהערכת יכולותיו ולקבל את "העובדה" שהילד "פגום".

אז יש הורים מאשימים והורים משלימים.

כן, והם מגיבים בשני רפוסים מובהקים – לחץ מוגזם על הילד או ייאוש וויתור. שני רפוסים התגובה האלה אינם תורמים לשיקומו של הילד לקוי הלמידה. לכך נלווים רגשי אשם של ההורים על המטען הגנטי שהורישו לילד, אכזבה מהילד, דאגה לעתידו ורגשות מאמללים נוספים.

איך אפשר לעזור להורים כאלה?

הורים כאלה חייבים לקבל תמיכה – ידע, מודעות ודרכי התמודדות יעילות. החברה חייבת למסד אמצעים לסייע להם, להפחית את מטען הכאב שלהם.

תני כמה עקרונות מנחים להורים לילד לקוי למידה.

אני מציעה להם חמש "מצוות" אל תעשה וחמש "מצוות" עשה:

- 1) אל תאמרו לילד "אם רק תתאמץ ותשקיע תצליח". הוא יודע שזה לא נכון; (2) אל תשמרו את הליקוי של הילד בסוד; סודיות במקרה זה גורמת נזק; (3) אל תהפכו את נושא הלימודים בבית הספר לסוגיה מרכזית בשיחות שלכם בבית. גם כך הילד סובל מרגשות אשמה ומרגשות רעים אחרים; (4) הימנעו מהאשמת בית הספר ומגינוי המורים. נסו לשתף אתם פעולה לטובתו של הילד; (5) הישמרו ככל האפשר מהבעת אכזבה מן הילד וכעס עליו. הוא הרי סובל יותר מכם.

עשה: (1) דברו עם הילד בגלוי על ליקוי

הלמידה שלו. הסבירו לו עליו וגלו אמפתיה למצוקתו. נסו להציע לו דרכי התמודדות והביעו ביטחון שהן יכולות לעזור; (2) דברו עם הילד על היחסיות של "כישלון" ו"הצלחה" של כל אדם. תנו לו פרספקטיבה פילוסופית מרגיעה; (3) מצאו נושאים ועיסוקים לא בית ספריים – למשל טיולים, צילום וספורט – שיוכלו לתת לילד סיפוק והנאה; (4) העשירו את הילד בידע ובתוכנות שלכם, תנו לו "הון תרבותי" שיוכל "לאזן" את הליקוי שלו; (5) שדרו לילד ציפיות

"מכל המחקרים שלי על הצדדים המעורבים בליקויי למידה המחקר על המורים היה הקשה ביותר. המורים חזרו על הסיסמה 'הילד במרכז', אך התקשו לספר על יחסם אל הילד לקוי הלמידה. וכאשר הצליחו לבסוף יצאו אמירות קשות ומאכזבות"

עם מורים הוא שהם במצוקה גדולה, שהם כועסים ומיואשים – כמו התלמידים וכמו הוריהם. המורים עומדים חסרי אונים מול התופעה הזאת וזקוקים לתמיכה רגשית.

האם המורים שחקרת היו בעלי ידע ומודעות הנדרשים לטיפול בלקויי הלמידה? ברוב המקרים לא, ובכל המקרים לא בידע ובמודעות מספקים. מורים רבים טענו שמדובר במניפולציה של ההורים וילדיהם, או לפחות בהגזמות פראיות שמטרתן לקבל הקלות בלמידה ובבחינות. מורים סירבו להבין שהתנהגויות לא נאותות הן השלכות של התסמונת והתייחסו אליהן כ"סתם" חוצפה, עצלנות או אדישות.

המורים, כמו התלמידים וההורים, אינם אשמים.

ודאי שלא. הם צריכים להתמודד עם כיתות מרובות תלמידים, שביניהם יש תלמידים לקויי למידה. המורים אינם יודעים כיצד להתייחס לתלמידים כאלה. הם לא מקבלים הדרכה ותמיכה ומושלכים אל "חזירה" בידים ריקות. בכיתה מחכים להם תלמידים לקויי למידה ותלמידים מאתגרים אחרים ובחץ מחכים להם מנהלים, מפקחים, הורים ורשישות של משרד החינוך.

האם אפשר למסד הדרכה ותמיכה

הנובעות מהכרת המציאות ולא מהחלומות שלכם ותנו לו תמיכה קבועה וחמה שאינה מותנית בהישגיו הלימודיים.

פרק שלישי: מורים בהכחשה

ההורים שראיינת דיברו – לרוב בכעס – על מורים, אז הלכת לחקור את המורים. הספר השלישי שלך נקרא "דימוי עצמי במוראת הדיסלקסיה: מורים במלכוד" (2006). כותרת המשנה ("מורים במלכוד") צריכה להיות הכותרת הראשית.

נכון, אבל בהוצאת הספרים אמרו לי שמורים אינם קוראים, בטח לא על עצמם ובטח לא בהקשר של ליקויי למידה. אם יהיה כתוב בכותרת הראשית בגדול "מורים", לא יהיו הרבה קוראים לספר.

גם את מביעה אכזבה מהמורים בספר – מדפוסי ההתמודדות שלהם עם תלמידים לקויי למידה.

מכל המחקרים שלי על הצדדים המעורבים בליקויי למידה המחקר על

למורים בכל הנוגע לטיפול בתלמידים לקויי למידה?

אפשר וצריך. צריך להקים בכל בית ספר מרכז הדרכה ותמיכה למורים. המרכז הזה צריך לתת הדרכה ותמיכה לא רק למורים, אלא גם לתלמידים ולהוריהם. המרכז יעסיק מורה שהתמחה בתחום, יועצת פסיכולוגית, הורים ומתנדבים הבקאים בתחום, אפילו תלמידים מכיתות גבוהות שקיבלו הכשרה מתאימה.

מורים מתרוצצים קצרי נשימה מכיתה לביתה. יהיה להם זמן לבוא ללמוד במרכז כזה?

העניין הוא לא זמן פיזיקלי אלא זמן מנטלי. כאשר המורים יבינו איוו השפעה עצומה, גורלית, עשויה להיות להם על תלמידים לקויי למידה הם יבואו. עבודה נכונה עם תלמידים כאלה נותנת סיפוק מקצועי ואישי עצום. היא גם מאפשרת ניהול טוב יותר של הכיתה כולה.

אולי המורים שאמרו לך "קחו אותם [את לקויי הלמידה] ממני" צודקים? אולי תלמידים לקויי למידה זקוקים למסגרת חינוכית אחרת, מיוחדת? אולי הוראה בכיתה הטרוגנית הכוללת ילדים עם צרכים מיוחדים היא בלתי אפשרית?

אין כיתה הומוגנית; כל כיתה היא הטרוגנית גם אם תוציא ממנה את לקויי הלמידה. רק כיתה משובטת היא כיתה הומוגנית. בכיתה רגילה כל תלמיד שונה מתלמיד אחר, וכל אחד ראוי להתייחסות אישית. מבחינה זו היחס האישי לתלמיד לקוי למידה הוא רק ראש החץ של פדגוגיה נכונה – פדגוגיה הנענית לצרכים המיוחדים של כל תלמיד ותלמידה. גישת השילוב היא לכן גישה נכונה באופן עקרוני.

תני למורים כמה עקרונות מנחים. ראשית, קבלה מוחלטת של עובדת קיומם של ליקויי למידה והשלכותיהם; לא מניפולציות של תלמידים "חוצפנים" או "עצלנים", אלא קושי אמיתי ומכאיב מאוד. שנית, יחס אישי המביע הכרה אוהדת ברורה באונוי הילד כלפי הליקוי שממנו הוא סובל. שלישית, שיתוף הילד לקוי הלמידה בניסיון שיטתי להבחין בין החוזקות והחולשות שלו, כדי למפות על בסיס זה את המטלות ולהעדיף את המטלות שאתן הילד יכול להתמודד בהצלחה (בעזרת תמיכה ראויה). רביעית, קשר רצוף עם ההורים, שמטרתו לחלק משימות ולספק להם מידע, הכוונה ותמיכה. וחמישית, חיפוש בלתי פוסק אחר דרכי עקיפה ופיצוי.

פרק רביעי: מליקויי למידה לפשיעה

במחקר הזה גיליתם נתון בעל משמעות חברתית מרחיקת לכת: רוב האסירים סובלים מליקויי למידה. קראתם לספר "כתב אישום: ליקויי למידה, נשירה ועבריינות" (2006). האם הממצא שרוב האסירים סובלים מליקויי למידה כלשהו הפתיע אותך?

כן, מאוד. הנחתי ששיעור האסירים הסובלים מליקויי למידה גבוה יותר משיעור לקויי הלמידה באוכלוסייה הכללית, אבל לא ציפיתי שהפער יהיה בשיעור כזה – 70.5% בקרב האסירים לעומת 12.5% באוכלוסייה הרגילה. מה שעוד לא שיערנו הוא שיימצא מתאם גבוה כל כך בין נשירה מבית הספר לבין פשיעה.

מה משמעותו של המתאם הזה? משמעותו פשוטה: ליקוי למידה שאינו מטופל גורם לעתים קרובות לנשירה אטית – תחילה סמויה ואחר כך גלויה – ממערכת החינוך. ונשירה זו מלווה ברגשות תסכול וכעס שמביאים להתנהגות אנטי-סוציאלית. מדוע "כתב אישום", את מי אתם מאשימים?

את מערכת החינוך, שאינה משכיחה לבנות מערך מונע שיחסוך הון אנושי, מוסרי, חברתי וכלכלי.

הצגתם את הממצאים לפני הרשויות? ודאי. בכנסים, בפרסומים, בתקשורת. נז.

כלום לא יצא מזה. בעצם כן – אכזבה וכאב לב לי ולתומר. האם רק חקרת את האסירים או ניסית גם לסייע להם?

ארגנתי מסגרת חינוכית שבה ניסיתי ללמד אסירים שאינם קוראים כלל או מתקשים מאוד בקריאה. הגישה שלי התבססה על פנייה לחוויה אישית. הצוות כתב סיפורים שהתייחסו לחייהם של האסירים ועודד אותם לספר סיפורים כאלה בעל פה ולשחק אותם על הבמה. ההנחה שלי היא שהמגע הרגשי עם התכנים יטיב את צורותיהן הגרפיות

של המילים בזיכרון החזותי של הלומדים ויעזור להם להטמיע אותן בתודעתם. תוצאות הניסוי הזה נבדקות ומעובדות בימים אלה. מזה הרשם שלך לפני הבדיקה והעיבוד? התוצאות מרשימות ביותר. המעורבות הרגשית – שהיא הישג כשלעצמו – הביאה לקליטה ולזכירה של חומרי הקריאה.

פרק חמישי: ליקויי למידה ותעסוקה

זה אכן ספר עצוב מאוד, גם מבחינתי האישית ביותר. ממצאי המחקר שעליהם אני מספרת בספר הזה גרמו לי מפה נפש גדול. חקרתי את הסטודנטים שאתם עברנו במרכז התמיכה האקדמי במכללת תל חי, על בסיס ההנחה האופטימית שהעבודה שלנו תכשיר אותם למקומות העבודה ותאפשר להם להיות עורכי דין, מהנדסי תוכנה, עובדים סוציאליים וכדומה. אבל בניגוד להנחה שלנו, הממצאים קשים ביותר. רבים מהסטודנטים שטיפלנו בהם לא התקבלו לעבודה כלל משום שבלי התאמות לא היו מסוגלים לעבוד את בחינות הכניסה. אחרים, שהתקבלו איכשהו, אינם מסוגלים ברובם לעמוד במטלות העבודה בזמן הקצוב. חזרה לחיים הממשיים במקומות התעסוקה עימתה אותם באכזריות עם המגבלות שלהם.

מדוע שמעסיק ירצה לקבל לעבודה עובד בעל ליקוי למידה? אכן, מעסיקים שראיינתי למחקר הסבירו לי שיש ביקוש עצום לעבודה והם יכולים לקבל את הטובים ביותר. אין להם שום תמריץ לקבל עובד עם מגבלות כלשהן שידרוש תנאים מיוחדים ויגיע להספקים פחותים.

ממה התאכזבת בדיוק? מההשלכות הרגשיות של הסינדרום; לא הצלחנו לנטרל אותן. הייתי בטוחה שבמשך

שנות התמיכה שהענקנו לסטודנטים במרכז שלנו חיוקנו באופן מהותי את הביטחון העצמי שלהם ואת כושר הלחימה שלהם, אבל לא. הם חזרו לתחושת חוסר הערך העצמי הראשונית שאתה הגיעו אלינו.

מה לא עבד בתמיכה שנתתם?

לא עבד מספיק. היה צריך כנראה להעניק זמן ומשאבים רבים יותר להכנת הסטודנטים לקראת התמודדות שמצפות להם במקומות העבודה, לאחר שיצאו מהמסגרת התומכת שלנו. היה צריך לתת להם הנחיה אסרטיבית יותר וממוקדת כישורים המיוחדים שלהם כדי שיוכלו לבנות עליהם את הקריירה המקצועית שלהם.

איך אפשר לסייע לאדם בעל ליקוי למידה בתעסוקה? גם הם צריכים לעבוד ולהתפרנס.

חינוי לבנות עבורם, וגם עבור מעסיקהם, שירות תמיכה מלווה לפחות לאורך שנת העבודה הראשונה. קודם לכן יש להגדיר מחדש את הקריטריונים לקבלה לעבודה ואת תנאי העבודה, למשל בירוד מרעש, הוראות מודפסות באות גדולה ועוד. בתנאים נכונים ובאווירה של פתיחות רוב בעלי הליקויים יכולים לתרום למעסיקהם הרבה יותר ממועסקים לא לקויים המקבילים להם ברמתם המקצועית, בגלל כישוריהם היצירתיים, הגבוהים בדרך כלל מהמוצע, ובגלל מסירותם הרבה הנובעת גם מהכרת טובה ומהצורך להוכיח את עצמם.

פרק שישי: זוגיות והורות בצל הסינדרום

הוא מחלחל לכל תחומי החיים. לדוגמה. כשבוע שעבר הייתי עדה לדיאלוג קצר וטיפוסי בין בני זוג שבאו להתראיין אצלי. הבעל שאל את אשתו אם מרדה חוס לכנס הקטן לפני שיצאה מהבית, והיא ענתה לו בסערות נפש: "מה אתה חושב, שבגלל שהייתי אפס בחשבון אני לא יודעת להיות אמא?!" התשובה לא הייתה עניינית, ונבעה ממשקעים עמוקים. משקעים כאלה, תולדה של ליקוי כזה או אחר, מעצבים את הזוגיות וההורות של אנשים רבים.

מה קורה להורים לקויי למידה בשנולד להם ילד לקוי למידה?

לכאורה הורים כאלה אמורים להבין את הקשיים של ילדם ולטפל בהם טוב יותר משהם עצמם טופלו בילדותם, אבל הנפש האנושית מורכבת ולעתים קרובות קשה להורים לחזור לטראומת הילדות שלהם. הם ציפו שילדם יפצה אותם על החוסר שלהם ויצליח בלימודיו, אך הוא מחזיר

מקום לאופטימיות. ■

אותם לכישלון שלהם. וכיוון שהוא ילדם וההזדהות שלהם אתו עצומה, הכאב שלהם גדול מנשוא.

בסיכום מתקבלת תמונה די פסימית. הנוק של ליקויי הלמידה טוטלי: הם הורסים את חיי הנפש ומחבלים בלמידה בבית הספר, בחיי העבודה ובחיי המשפחה. לעתים הם גוררים אנשים לפשיעה ולבתי סוהר. והתשובות, כולל אלה שלך, חלקיות, לא פותרות את הבעיה. מה את אומרת?

אני משתדלת להיות לא פסימית ולא אופטימית אלא מציאותית. בנוגע לליקויי למידה, חשוב במיוחד להיות מציאותי, והמציאות רבת פנים. הפן הבעייתי נובע מהעובדה שמדובר בליקוי נוירולוגי שאין לו לפי שעה פתרון רפואי. לעובדה זו, כפי שראינו, יש השלכות אישיותיות מרחיקות לכת. עם זאת הפן המעודד הוא שמאחורי מסך המיומנויות הפגועות מסתתרים אין ספור כישורים שאפשר להביא לקרמת הבמה, לתת להם ביטוי וליצור מעקפים. מציאה והמצאה של מעקפים דורשות חשיבה מעמיקה ויצירתיות בכל אחד משלבי החיים הנזכרים בספריי – שלב הלימודים, שלב ההשתלבות המקצועית והחברתית ושלב הזוגיות וההורות. ההתמודדות עם ליקויי הלמידה וההשלכות שלהם היא אכן מתישה, אבל יש גם ניצחונות – קטנים וגדולים. כל עוד אפשר להיאבק וגם לנצח פה ושם, יש מקום לאופטימיות. ■

הליקויים העיקריים

ליקוי בקריאה (דיסקליזיה): ליקוי הבא לידי ביטוי בקושי ברכישה תואמת גיל של הקריאה. לדוגמה: אטיות בקריאה, שיבושים בקצב, בדיוק ובשטף הקריאה, קושי בהפקת משמעות מהנקרא ובהתמודדות עם טקסטים ארוכים ומורכבים. ליקוי זה נגרם בשל קשיים בתחום השפה, כגון מודעות פונולוגית, קושי ביישום ובתהליכי עיבוד המידע החזותי.	ליקוי בכתיבה (דיסגרפיה): ליקוי שמתבטא בקשיים בכתיבה (לחץ על העט, צורת החזקה), באטיות בכתיבה, בשגיאות כתיב, בניסוח שגוי של משפטים, בהימנעות מכתובה, בניסוח ובסגנון כתיבה. רבים מקשיים אלה נגרמים בשל קשיים במוטוריקה עדינה, קשיים שפתיים, קשיים בתפיסה חזותית וקשיים בתיאום עין-יד.	ליקוי בחשבון (דיסקלקוליה): ליקוי ברכישה תואמת גיל של מיומנויות חשבון. הקשיים ניכרים בהבנת מושגים מרכזיים בחשבון ובקשיים בפעולות החשבון. ניכר קושי בהבנה כמותית, בהבנה של רצף ואי-יכולת ללמוד מונחים מתמטיים.	הפרעת קשב וריכוז (ADHD): הפרעה המתאפיינת בקשיים בקשב ובריכוז ובאי-שקט מוטורי. שכיחותה באוכלוסייה עומדת על 3%-7%. להפרעה זו שני סוגי תסמינים התנהגותיים מרכזיים: ADD - הפרעות הבאות לידי ביטוי בקשב (בהסחת דעת בקלות, בחוסר תשומת לב, בהייה, חולמנות, קושי לשמור על קשב לאורך זמן ופיזור דעת); ADHD - הפרעה הבאה לידי ביטוי בקשת התנהגויות אימפולסיביות והיפראקטיביות, כגון אי-שקט, תזזיתות, קושי לשבת במקום אחד לאורך זמן, חוסר סבלנות והתפרצויות כעס.
---	--	--	---